ЮКИО МИШИМА

Моряците, които морето обърна гръб

ПОСВЕТЕНО НА ДОРА БАРОВА

enthusiast

ЮКИО МИШИМА

Моряците, които морето обърна грубо

Превод от японски
Дора Барова
и
Пана Барова-Озджан

enthusiast
София, 2025

三島 由紀夫
午後の曳航
GOGO NO EIKO

Юкио Мишима
Морякът, комуто морето обърна гръб

ISBN 978-619-164-731-6

Мисия Преводач

Този предговор е посветен не само на Юкио Мишима (1925-1970), но и на неговия преводач – Дора Барова (1948-2018). На нея дължим запознанството си с Мишима, представата и оценката си за него.

Всеки превод от чужд език е и културологична интерпретация. Колкото „по-чужд" е езикът, колкото по-непознати са културните кодове, толкова по-голяма е необходимостта от интерпретация. Ето защо Дора Барова, която успя да представи на българските читатели най-доброто от съвременната японска литература, се превърна в символ на тази литература у нас. Като редактор в издателство „Народна култура", единственият професионален редактор от японски език, в продължение на мно-

го години Дора Барова бе поела отговорността не само за нивото на преводите, но и за самия избор на заглавия за превод. Акутагава, Кавабата, Кобо Абе... – списъкът на представените от нея писатели е учудващо дълъг. Но още по-висока оценка заслужават „надполитическите" критерии за избора – естетическо въздействие и общочовешки ценности. Ето защо с гордост може да се каже, че този списък е в пълно съответствие с представянето на японската литература в Европа и в Америка, както и със самооценката в самата Япония. С едно изключение – Юкио Мишима.

* * *

На 25 ноември 1970 година Мишима прониква в казармата на Силите за самоотбрана в един от централните токийски райони, Ичигая, от терасата на комендантството призовава към военен преврат и пълно възстановяване на императорската власт, след което извършва ритуално самоубийство *харакири*. Съществуват две противоположни версии за причинно-следствената връзка между речта и самоубийството. Стереотипното обяснение е, че се самоубива, защото опитът му за преврат се проваля – мнозина от събралите се войници дори посрещат речта му със смях. Според биографа му Джон Нейтън обаче речта е само повод да извърши ритуалното самоубийство, грижливо планирано предварително. Може би поради това в Япония по-често

употребяваната дума за неговото *харакири* не е самоубийство (*джисацу*), а „самоопределяне“ (*джикецу*). В едно от последните си интервюта на английски език (You Tube: Yukio Mishima Speaking in English) Мишима говори за самурайския дух, но не като за огнище на национализъм и милитаризъм, а като за извор на чувство за дълг и отговорност, модел за достойна смърт. Обяснява, че докато в Западната култура самоубийството се възприема като поражение, чрез ритуала харакири можеш да се превърнеш в победител. „Той бе запленен от бляна за величествена, възхвалявана и доблестна смърт“ – това обяснение от „Морякът, комуто морето обърна гръб“, е и самопризнание на самия Мишима.

Кимитаке Хираока (истинското име на Мишима) е роден в централния токийски район Йоцуя, с баща – висш държавен чиновник, и майка – потомка на известен самурайски род. Отглежда го баба му – интелигентна, но много властна жена и с традиционни ценности и вкусове, която полага неимоверни усилия да го изолира от външния свят (дори от родителите му) и да го моделира според своите разбирания. Поне привидно напълно успява, защото Кимитаке е бил слаб и болнав. После грижите за него поема баща му: Кимитаке завършва право в Токийския университет като баща си и успява дори да постъпи на работа в Министерството на финансите, като с това осъществява несбъднатата мечта на баща си. Пише първите си разкази на 12-годишна възраст, с което си спечелва подигравките на момчетата от училищ-

ния ръгби клуб; явява се на наборна комисия за японската армия по време на Втората световна война, но е отхвърлен поради физическа непригодност...

Ето защо, когато успява най-сетне да вземе живота си в собствените си ръце, той го превръща в борба най-вече със самия себе си. Оформя тялото си чрез упорити тренировки по бодибилдинг, става артист, фотомодел, драматург, режисьор. Дързък, предизвикателен, бисексуален, той системно скандализира благоприличното общество. Без съмнение в това има и доза нарцисизъм. Но най-вече е бунт срещу охолното равнодушие и духовния вакуум, предизвикани от икономическите успехи на следвоенна Япония.

Първото произведение, донесло му огромна слава, е озаглавено „Изповедта на една маска" (*Камен-но кокухаку*, 1949). Това съчетание на две взаимоизключващи се неща, изповедалната откровеност и прикритостта на маската, се превръща в основна характеристика на неговите творби: детайлната прецизност на описанието понякога граничи с брутална жестокост, но маската създава преграда между читателите и текста, която нарушава илюзията за реалност.

Романът „Морякът, комуто морето обърна гръб" (*Гого-но ейко*, 1963) е може би едно от най-типично „мишимовските" произведения. Наред с метода на бруталната откровеност, прегрaдена с маската, този роман е и блестящо въплъщение на една от основните теми на Мишима – еротизмът и смъртта.

Заглавието на романа, *Гого-но ейко*, е почти непреводимо, защото обиграва омофонична игра на думи, срещаща се само в японския език. *Гого* е „следобед“, а *ейко* в конкретния случай означава „кораб, който с помощта на въжета тегли друг кораб и го прибира в пристанището“. Записано с различни йероглифи, обаче, ейко може да означава „слава“.

Морякът, който вярва, че „ще дойде ден, когато в мрака преди изгрев слънце ще прозвучи самотният глас на тромпет, ще се спуснат тежки облаци, изпълнени със светлина“, и ще чуе далечния екот на славата, който го зове по име; жената, в която той се влюбва и заради която забравя зова на славата; нейният син и шестимата му приятели, непълнолетни и неподлежащи на наказателна отговорност, които решават да „помогнат“ на моряка, като го убият...

Самото убийство не е описано. Повествованието секва с приключването на подготовката за убийството и сякаш оставя на нас, читателите, да извършим това убийство. Има обаче подробно описана репетиция – убийството на едно малко коте, превърнато от смъртта „в един съвършен свят“.

Да избягаме от бруталната жестокост на предизвестеното убийство ни помага отново „маската“. Този път тя се явява под формата на обвинителната тирада на шефа на момчетата:

„Ще бълваме клюки и ласкателства, ще злословим и ще се подчиняваме, ще се примиряваме и ще се страхуваме, всеки ден ще се тресем от тревога

и ще следим съседите си, ще изживеем живота си като плъхове. Ще се оженим, ще създадем деца и ще се превърнем в бащи – най-омразните същества на света."

Тази тирада ни извежда извън текста и разрушава илюзията за реалистичност на повествованието. Всичко е измислица – и момчето, и котето, и морякът... Истинско е само безпокойството, което обаче „не е част от самото съществуване, а е резултат от живота".

* * *

Независимо от негласната забрана да се превежда Мишима Дора не спираше опитите да го представи на българските читатели. Започна да превежда „Тънтежът на прилива" (*Шиосай*), роман по мотиви от древногръцкия мит за Дафнис и Хлоя, но не успя да преодолее забраната... Не мисля, че Мишима беше най-любимият ѝ японски писател. По-скоро я тормозеше мисълта, че панорамата на съвременната японска литература ще бъде осакатена без него. С отпадането на забраната веднага запълни пропуска, като преведе най-известния негов роман „Златният храм" (*Кинкакуджи*, „Народна култура", 1990), а по-късно и първите два романа от тетралогията „Морето на плодородието" (*Ходжо-но уми*, „Летера", 2012, 2013), написани малко преди смъртта му. Всеотдайният ѝ принос беше оценен и в Япония, която я награди с Ордена на изгряващото слънце.

Навярно всеки човек идва на този свят с определена мисия. Повечето хора обаче не си дават сметка за своята. Дора беше благословена с това, че знаеше какво ѝ е отредено да извърши. Превеждането и представянето на японската литература не беше нейна професия, а мисия. Дори всекидневието, не само нейното, но и на цялото ѝ семейство, беше подчинено на тази мисия. Съпругът ѝ бе обявен за „среден читател“ и трябваше да преценява дали преводът звучи разбираемо на български. Дъщеря ѝ Пана имаше задачата да се занимава сама в стаята си – тихо!, за да не пречи.

„Морякът, комуто морето обърна гръб“ стана последният превод на Дора Барова. Успя да преведе само първите три глави. Довърши го дъщеря ѝ Пана...

„Когато бе на двайсет години, той силно вярваше, че нейде там, на дъното на световния мрак, съществуваше светлинка, която бе отредена специално за него, която се приближаваше само за да го озари.“

За разлика от Моряка в романа на Мишима Дора Барова нито за миг не обърна гръб на японската литература. Затова тя също не ѝ обърна гръб и я срещна със светлинката, отредена специално за нея, светлинката, която Дора раздаде щедро на всички нас, до последния лъч.

Цветана Кръстева

П Ъ Р В А Ч А С Т

ЛЯТО

Първа глава

„Лека нощ, миличък“, каза майка му и заключи вратата от външната страна. Ами ако избухнеше пожар? Тя, разбира се, се кълнеше, че първото нещо ще е да го измъкне от стаята. Но ако дървената врата се изметнеше от високата температура или боята заклинеше ключалката? Тогава какво щеше да прави? Да бяга през прозореца ли? Само че долу имаше каменна площадка, а и вторият етаж на тази къща бе отчайващо нависоко.

Сам си беше виновен. Нямаше да се стигне до това, ако онази нощ не се бе оставил Шефа да го придума да се измъкне от къщи. Последваха безконечни и мъчителни разпити, но Нобору така и не издаде името му.

Живееха в построена от покойния му баща къща на върха на хълма Ятодзака в Йокохама, район На-

ка-ку, квартал Ямате-чо. Реквизирана след войната от Окупационната армия, тя бе преустроена и във всяка стая на втория етаж беше инсталирана тоалетна. В този смисъл това, че е заключен през нощта, не му създаваше кой знае какво неудобство, но за едно тринайсетгодишно момче въпросната ситуация бе болезнено унизителна.

Когато една сутрин остана вкъщи сам-самичък, Нобору се зае да тършува трескаво из стаята, за да потуши гнева си. Стената, граничеща със спалнята на майка му, представляваше огромен шкаф с чекмеджета. Той ги извади едно по едно, разпиля по пода съдържанието им и тогава забеляза, че в нишата на едно от тях се процежда тънка струйка светлина.

Нобору мушна глава в чекмеджето, за да види откъде идва светлината. Спалнята на майка му преливаше от отразената от морето ослепителна слънчева светлина на ранното лято. Нишата на чекмеджето бе достатъчно голяма и ако Нобору се сгънеше, можеше спокойно да влезе в нея целият. Дори голям човек би могъл да се напъха вътре до кръста.

През дупката стаята на майка му изглеждаше някак непозната...

Вляво до стената бе широкото легло с искрящи месингови табли в стил „Ню Орлиънс“, което баща му бе поръчал навремето от Америка и то бе останало там след смъртта му. Леглото бе акуратно застлано с бяла кувертюра, на която бе избродирана голяма буква „К“ – фамилното име на Нобору бе Ку-

рода. Отгоре бе метната синя сламена шапка с дълга бледосиня панделка. А на нощното шкафче бе сложен син вентилатор.

Вдясно от прозореца имаше тоалетка с тройно овално огледало. Двете му странични крила бяха притворени небрежно и горните ъгли на огледалното стъкло проблясваха през пролуките като ледени висулки. На тоалетката пред огледалото имаше гора от шишенца: одеколони, пулверизатори за парфюми, лавандулова тоалетна вода, искряща на светлината купичка от фасетно чешко стъкло с пухчета за пудра... До тях, досущ като изсъхнала кедрова клонка, бяха свити на топка тъмнокафяви дантелени ръкавици.

Отвъд тоалетката, точно под прозореца, имаше канапе, лампион, два стола и изящна ниска масичка. На облегалката на канапето бе подпрян гергеф с незавършена бродерия. Модата на такива занимания бе отдавна отминала, но майка му обичаше подобни ръкоделия. Нобору не виждаше добре рисунъка, но като че ли на сребристосив фон бяха избродирани наполовина крилете на някаква пъстроцветна птица – може би папагал. Редом се въргаляше небрежно захвърлен чорап. Тънкият бежов найлон се бе вкопчил в имитацията на дамаска на канапето и от това цялата стая бе облъхната от някаква тревожност. Сигурно на излизане майка му бе видяла, че се е пуснала бримка и се бе преобула набързо.

В рамката на прозореца се виждаха само ослепителното небе и откъслеци от облак, които отразя-

ваха морето и затова изглеждаха твърди и лъскави като покрити с емайл.

Нобору не можеше да повярва, че разглежда спалнята на майка си. Имаше чувството, че надничa в стаята на непозната, излязла за малко навън. Ала веднага си личеше, че в нея живееше жена, защото във всеки ъгъл трептеше женственост, а във въздуха витаеше едва доловим аромат.

...Внезапно го връхлетя странна мисъл. Дали дупката си е била поначало там? Или след войната, когато няколко семейства на офицери от окупационната армия са живели в тази къща?...

Представи си как друго тяло, по-едро от неговото, бяло и космато, някога се е натъпквало мъчително в тази прашна ниша в стената. При мисълта за това въздухът в тясното пространство мигом стана сладникаво-кисел и трудно поносим.

Извивайки се, Нобору излази заднешком и се хвърли към съседната стая. Никога нямаше да забрави необикновеното чувство, което изпита тогава.

Помещението, в което връхлетя, не приличаше никак на онази загадъчна стая само отпреди миг – беше се превърнало в обичайната скучна спалня на майка му, където вечер тя оставяше настрани ръкоделието и едва прикривайки прозявката, му помагаше да си напише домашните; където му мърмореше и се сърдеше; където все му се караше, че вратовръзката му е накриво; където му втълпяваше, че е крайно време да престане да нахлува в стаята й под предлог, че иска да погледа корабите, защото вече не е

малко дете; където вечер, подпряла с ръка глава, тя до късно седеше над счетоводните книги и данъчните декларации, които бе донесла от магазина...

Той се зае да открие дупката от отсамната страна.

Не се оказа никак лесно.

Беше миниатюрна дупчица, ловко скрита във фината старинна резба в горната част на дървената ламперия – сред връхлитащите една върху друга вълни в един от фрагментите на бордюра.

Пак така стремително Нобору се върна в своята стая, събра разпилените по пода дрехи, натъпка ги надве-натри по местата им, затвори внимателно чекмеджетата и се зарече занапред да не прави нищо такова, с което да привлече вниманието на възрастните към шкафа.

Откакто откри дупката, особено във вечерите, когато майка му го бе хокала, Нобору едва дочакваше да го заключи. Изваждаше безшумно чекмеджето и дълго и ненаситно я наблюдаваше как се приготвя да си ляга. Никога не го правеше през вечерите, когато е била добра с него.

Така разбра, че й е навик да се съблича чисто гола, при все че още не бе чак толкова горещо. Огледалото беше в невидим през дупката ъгъл на стаята, затова му беше почти невъзможно да я вижда, когато тя заставаше пред него.

Майка му беше само на трийсет и три и тъй като играеше редовно тенис, тялото й беше стройно и красиво. Обикновено преди сън тя си слагаше тук-

там парфюм и си лягаше, но понякога сядаше на колене на пода пред огледалото и се втренчваше дълго в него, застинала неподвижно с опустошен сякаш от треска поглед и с напарфюмирани пръсти между бедрата. Силният аромат достигаше чак до Нобору. В такива моменти той се вцепеняваше от ужас, защото вземаше червения лак на ноктите ѝ за кръв.

За пръв път в живота си разглеждаше женско тяло така подробно.

Раменете ѝ се спускаха плавно вдясно и вляво като брегова линия. Шията ѝ беше покрита с лек загар, но по-надолу плътта ѝ беше бяла, топла и сияйна – приличаше на склон, който плавно се вливаше в гърдите ѝ и изведнъж рязко се възправяше, а когато тя ги мачкаше с ръце, розовите им зърна въставаха едно срещу друго. Едва забележимо повдигащият се корем. И стриите от бременността. Научи това от онази прашна червена книга в кабинета на баща си – на най-високия рафт, умишлено пъхната наопаки, с гръбчето навътре, между ръководство по градинарство и джобен наръчник по мениджмънт.

После видя и онова черно място. Все не успяваше да го разгледа добре и от напрежение дори го заболяваха очите… Спомняше си какви ли не мръсни думи, но и те никак не му помагаха да проникне в онзи тъмен гъсталак.

Може би приятелите му имаха право да наричат гъсталака „злощастна празна къща“. И той се питаше дали тази „празна къща“ има връзка с пустотата на собствения му свят.

Юкио Мишима
Морякът, комуто морето обърна гръб

Превод *Дора Барова*, *Пана Барова-Озджан*
Отговорен редактор *Петя К. Димитрова*
Редактор от японски *Цветана Кръстева*
Коректор *Цвета Нинкова*
Дизайн на корицата и предпечат *Яна Аргиропулос*

Японска. Второ издание.
Формат 60x90/16
Печатни коли 13
ISBN 978-619-164-731-6

Издава
enthusiast

София, бул. „Васил Левски“ №31
тел. 02/ 943 87 16
email: office@enthusiast.bg
Книгите на „Ентусиаст“ може да закупите от
www.enthusiast.bg

enthusiast.bg

Печат РОПРИНТ

Нобору е тринайсетгодишният син на овдовялата Фусако, който „членува“ в безжалостна момчешка група и определя света на възрастните като илюзорен, лицемерен и сантиментален. Когато майка му започва да се среща с помощник-капитана Рюджи, той и приятелите му първоначално го издигат на пиедестал; не след дълго обаче отсъждат, че същността му е обидно мека и романтична. За тях разочарованието от постъпките му е чисто предателство. И плануваното за това предателство възмездие е ужасяващо.

Юкио Мишима се ражда в Токио, в семейство на високопоставен държавен чиновник. Първото си значимо произведение създава на 16-годишна възраст – романтичната повест „Цъфтящата гора“.

По негови романи са направени няколко филма, включително и *The Sailor Who Fell From Grace with the Sea* по „Морякът, комуто морето обърна гръб“. Някои от другите му творби са „Златният храм“ и „Морето на плодородието“.

Юкио Мишима е номиниран три пъти за Нобелова награда за литература и е смятан за един от най-значимите писатели на времето си.

Тази книга се посвещава на преводача Дора Барова, която нито за миг не обърна гръб на японската литература.

Цена: 10 €/19.56 лв.

9 786191 647316

www.enthusiast.bg